

УДК 343.982:343.985

С.С. Кудінов

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

У статті розглядаються шляхи підвищення ефективності інформаційного забезпечення розслідування злочинів. Описано значення криміналістичної характеристики злочинів для формування інформаційних баз даних, що є складовими системи інформаційного забезпечення розслідування злочинів. Проаналізовані джерела формування криміналістичних та інших обліків, що використовуються у розслідуванні злочинів. Запропоновано алгоритм дій по формуванню нових автоматизованих інформаційних систем.

Ключові слова: *інформаційне забезпечення, інформаційні системи, криміналістична характеристика, розслідування злочинів.*

В статье рассматриваются пути повышения эффективности информационного обеспечения расследования преступлений. Описано значение криминалистической характеристики преступлений для формирования информационных баз данных, являющихся составными частями информационного обеспечения расследования преступлений. Проанализированы источники формирования криминалистических и иных учетов, используемых в расследовании преступлений. Предложен алгоритм действий по формированию новых автоматизированных информационных систем.

Ключевые слова: *информационное обеспечение, информационные системы, криминалистическая характеристика, расследование преступлений.*

The article reviews ways of improving information support of criminal investigations. Describe the importance of criminal characteristics for forming databases that are components of information support system for crime investigation. Suggested the algorithm of forming the new computer databases.

Key words: *information security, information systems, criminal characteristics, crimes investigation.*

Метою цієї статті є дослідження шляхів вдосконалення діяльності з інформаційного забезпечення розслідування злочинів.

Інформаційне забезпечення є невід'ємною частиною діяльності правоохоронних органів з виявлення, розкриття, розслідування, профілактики злочинів, і на сьогодні є одним з найважливіших факторів, що визначають успіх та ефективність боротьби зі злочинністю в нашій державі.

Дослідженню питань інформаційного забезпечення розслідування злочинів присвячені праці К.І. Беякова, В.В. Бірюкова, В.І. Галагана, Е.П. Іщенко, О.І. Ієрусалимова, Н.С. Карпова, Е.Д. Лук'янчикова, В.Я. Лукашенка, Р.А. Усманова, та ін. Разом з тим питання формування інформаційних масивів, їх наповнення, використання потребують подальших досліджень.

В широкому значенні під інформаційним забезпеченням розуміють систему напрямів оптимізації кримінально-процесуальної діяльності в формах дізнання і досудового слідства, які включають постійне узагальнення слідчої практики, виявлення недоліків, проблем, їх наукову розробку і практичне вирішення [1, 339]. Змістом цієї діяльності є створення, функціонування та вдосконалення інформаційних систем, які представляють собою апаратно-програмні комплекси засобів, що дозволяють здійснювати збір, обробку, накопичення криміналістично значущих даних їх видачу на запити споживача [2,12].

Особливе значення інформаційне забезпечення має під час розслідування кримінальних справ в умовах дефіциту відомостей, коли слідчий відчуває нестачу даних необхідних йому, як для організації розслідування так і для виявлення слідів злочину, з'ясування механізму злочинної діяльності, встановлення винних у вчиненні злочину та ін. Зокрема це характерно слідчим ситуаціям, коли не встановлено особу, яка вчинила злочин [3, 127], а також розслідуванню окремих категорій злочинів, таких як терористичні акти, комп'ютерні злочини, злочини вчинені злочинними угрупованнями, іноземцями та ін.

Одним з головних питань при формуванні інформаційних систем (масивів) є визначення критерію, основи побудови масиву. Сьогодні інформаційні системи, в тому числі і криміналістичні обліки, що використовуються правоохоронними органами при розкритті і розслідуванні злочинів побудовані за окремими родовими (видовими) і індивідуальними ознаками: подій, людей, матеріалів, речовин, виробів, які мають значення для правоохоронної діяльності. Зокрема це сама подія злочину, знаряддя вчинення злочину, особа злочинця, сліди злочину, предмети злочинного посягання, довідкова інформація щодо конкретних об'єктів зацікавленості правоохоронних органів та ін. Така побудова інформаційних масивів дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед правоохоронними органами, зокрема ідентифікаційно-пошукові. Разом з тим для отримання аналітичної інформації та вирішення діагностичних питань під час розслідування слідчому потрібно отримати інформацію з декількох інформаційних масивів узагальнити її, проаналізувати і лише потім використовувати під час розслідування. Тому цілком виправданим є питання необхідності розробки нових основ для формування інформаційних масивів для забезпечення потреб правоохоронних органів.

Однією з підстав для формування інформаційних баз даних може бути криміналістична характеристика злочинів. Слід зазначити, що інформаційне забезпечення виявлення і розслідування злочинів тісно пов'язано із криміналістичною характеристикою та в цілому із інформаційною моделлю злочинного діяння. Фактично криміналістична характеристика є джерелом даних для автоматизованих інформаційно-пошукових систем, криміналістичних обліків [4, 13].

Під останньою розуміють певним чином упорядковану сукупність даних (відомостей) про криміналістично значимі ознаки злочинів [5, 9]. Сконцентровані в криміналістичній характеристиці відомості під час досудового слідства використовуються слідчими при висуненні версій як "предзнання" про певний вид протиправного діяння [6, 374]. Її практичним призначенням є підвищення ефективності розробки і використання рекомендацій з аналізу слідчих ситуацій, побудові і перевірці версій, плануванню розслідування, організації і тактиці проведення окремих слідчих дій, ревізійних та інших заходів, тактичних операцій та комбінацій, взаємодії слідчого з співробітниками органу дізнання, використанню допомоги громадськості та пов'язаних із цим більш індивідуальних (локальних) завдань з виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів [7, 15].

На сьогодні дискусійним є питання щодо визначення структури криміналістичної характеристики. Зокрема до її елементів відносять: розповсюдженість злочинів, особливості розкриття та виявлення злочинів, що мають загальний характер, механізм стідоутворення, загальні типові ознаки, обставини та інші характерні риси певного виду злочинних дій, типові ознаки певного виду злочинів, безпосередній об'єкт злочинного посягання, умови охорони його від посягання, характеристика типових ситуацій даного виду злочинів типових матеріальних слідів злочину, що можуть мати значення речових доказів, найбільш ймовірних місць їх виявлення, тайників, злочинних навиків, злочинних зв'язків, особливості способу вчинення злочину, особливості безпосереднього предмету злочинного посягання, особливості особи потерпілого, відомості про матеріальні сліди злочину, механізми вчинення злочину, найбільш розповсюджених мотивах і цілях вчинення злочину, обставинах, що сприяють вчиненню злочинів, типові слідчі ситуації, під якими розуміють характер вихідних даних, типові матеріальні сліди злочину і вірогідні місця їх знаходження, інші відомості (про структуру і зв'язки організованих злочинних груп), засоби відображення, опис типових властивостей і рис суб'єктів розслідування, які є важливими з точки зору наукового і практичного вирішення завдань раціонального, швидкого і повного розкриття певної категорії злочинів та ін. [6, 15-17].

Узагальнивши та проаналізувавши думки науковців з цього приводу, М.В. Саттєвський зробив висновок, що більшість науковців виділяють чотири основні елементи криміналістичної характеристики: 1) предмет безпосереднього замаху; 2) спосіб вчинення злочину в його широкому розумінні; 3) слідова картина в її широкій інтерпретації; 4) особа злочинця [8, 130-133]. Проте на думку В.П. Бахіна, Б.Д. Лук'янчикова, В.Л. Синчука та інших вчених, яку ми поділяємо, зазначені елементи не можуть розглядатися як єдина та незмінна система для всіх видів злочинів. Це найбільш типовий набір криміналістично значущих ознак, які покликані забезпечити функцію криміналістичної характеристики. Але стосовно окремих ви-

дів злочинів цей набір може видозмінюватися, тобто скорочуватися чи розширюватися [9, 42; 10,49]. Тому слід погодитися з думкою Стратушкевича А.В., що у кожному виді (групі) або конкретному злочині структура криміналістичної характеристики може конкретизуватися, змінювати свої параметри; якісний та кількісний склад криміналістично значимих ознак, зв'язки між ними, у взаємодію можуть втягуватися нові об'єкти або може змінюватися спосіб такої взаємодії [5, 24].

Визначаючи криміналістичну характеристику, як основу для побудови автоматизованих систем накопичення, зберігання відомостей для інформаційного забезпечення розкриття і розслідування злочинів слід враховувати, що змінення структури криміналістичної характеристики для кожного злочину вплине й на особливості структури автоматизованої інформаційної системи. І тому інформаційні бази (їх структуру) необхідно формувати за категоріями кримінальних справ (злочинів). Сама структура відповідної інформаційної бази повинна враховувати особливості криміналістичної характеристики певного виду злочину. В ній у якості структурних елементів, що підлягають наповненню повинні бути визначені окремі елементи криміналістичної характеристики, сформованої на підставі аналізу практики та наукових досліджень особливостей розслідування окремих злочинів.

Ще одним важливим питанням інформаційного забезпечення процесу розкриття і розслідування злочинів є визначення джерел з яких відомості вносяться до автоматизованих систем. На сьогодні в криміналістичні обліки та інформаційні масиви вноситься інформація з кримінальних справ ще не закінчених провадженням: в стадії порушення справи або пред'явлення обвинувачення, коли здійснюється розшук осіб, причетних до вчинення злочину, предметів, що були предметом злочинного посягання або знаряддям вчинення злочину та ін.

Такий спосіб формування та наповнення інформаційних масивів має слабкі місця, до яких слід віднести:

- 1) окрему реєстрацію елементів криміналістичної характеристики злочинів, відсутність в інформаційних масивах інформації про зв'язки між ними;
- 2) можливість спростування облікованої інформації, у кримінальній справі не закінченій провадженням;
- 3) необхідність узагальнення (аналітичної обробки) даних, що знаходиться в різних інформаційних системах (масивах) для використання під час розслідування;

Застосування як основи для побудови інформаційних масивів криміналістичної характеристики злочинів, з використанням відомостей із завершених провадженням справ, дозволить об'єднати (консолідувати) зусилля з підвищення ефективності розкриття і розслідування злочинів криміналістичної характеристики, як елементу криміналістичної методики роз-

слідування злочинів, та інформаційного забезпечення, як одного з основних елементів організації діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Крім того таке формування інформаційних масивів дозволить одночасно застосовувати описовий та статистичний підходи для створення якісних криміналістичних характеристик злочинів і поряд з описовими криміналістичними моделями використовувати в правоохоронній діяльності статистичні моделі злочинів [6, 376].

На наш погляд алгоритм формування нових інформаційних систем повинен складатися з наступних етапів:

- 1) виділення категорії кримінальних справ (злочинів) за якою вона буде формуватися;
- 2) визначення типових елементів криміналістичної характеристики для злочинів виділеної категорії на підставі чого створення структури інформаційної системи;
- 3) розробка інформаційних листів (анкет) для наповнення баз даних;
- 4) підбір та аналіз матеріалів кримінальних справ закінчених провадженням, введення даних в інформаційну систему.

Слушною є думка окремих науковців про необхідність залучення до формування інформаційних масивів побудованих на підставі криміналістичної характеристики злочинів трьох суб'єктів роботи з інформацією: слідчих, оперативних співробітників та працівників експертних підрозділів [11, 98]. Така інтеграція інформаційних можливостей слідчих, оперативно-розшукових та експертно-криміналістичних підрозділів дозволить збирати узагальнену (про сліди вчинення злочину, знаряддя його вчинення, осіб, що причетні до його вчинення, механізм злочинної діяльності та ін.) криміналістичну інформацію як за певною кримінальною справою так і за сукупністю справ певної категорії. Але вочевидь що така інтеграція потребує розробки відповідних анкет (довідок) для кожного з підрозділів за напрямками діяльності, відомості з яких будуть вноситися до інформаційних масивів.

Наведене дозволяє висловити думку, що формування нових автоматизованих систем для інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності на підставі криміналістичної характеристики злочинів можуть сприяти ефективності розкриття та розслідування злочинів. Зокрема, така узагальнена і систематизована інформація може використовуватися:

- на загально державному рівні для визначення напрямів і засобів боротьби зі злочинністю;
- на управлінському рівні для аналізу стану роботи з розкриття і розслідування злочинів, конкретним правоохоронним органом, його підрозділом, виявлення недоліків в цій роботі та розробку пропозицій з її покращення;
- на науково-методичному рівні для проведення досліджень і розробки рекомендацій з розслідування окремих категорій злочинів;

- для організації роботи в цілому, проведення окремих слідчих під час розслідування конкретного злочину.

Разом з тим слід зазначити, що ефективність інформаційного забезпечення буде залежати від повноти збору, якості обробки, належності зберігання, пошуку та оперативності отримання інформації, а крім того потребує окремого нормативного врегулювання.

Використана література:

1. Лук'янчиков Е.Д.: Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико криміналістичні аспекти): Дис... доктора. юрид. наук:12.00.09 / Лук'янчиков Євген Дмитрович. - К., 2005. - 429с.

2. Е.П. Ищенко П.П. Понятие и структура информационного обеспечения следственной деятельности/ Ищенко Е.П. // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка Спец.випуск. - 2008. - № 5. - Ч. 1. - С. 3-12;.

3. Усманов Р.А. Информационные основы предварительного расследования [учебн. пособ.] / Р.А. Усманов. - М.:Юрлитинформ, 2006. - 208 с.

4. В.В. Лисенко Інформаційно-довідкове забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з несплатою податків/ В.В. Лисенко// Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені. Е.О. Дідоренка Спец.випуск. - 2008. - № 5. - Ч. 1. - С. 13-19.

5. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: [навч. посібник.] / А.В. Стратушкевич. - К., 1997. - 44 с.

6. Великанов С.В. Концептуальні підходи до формування криміналістичної характеристики злочинів/ Великанов С.В.//Реформування судових і правоохоронних органів України: проблеми та перспективи: матеріали наук.-практ. конф 14травня 2005р./ ред..кол.: В.В. Сташис (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. -Х.: Одіссей, 2010. - 456 с. - С. 374-376.

7. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / Е.Ф. Ермолович. - Мн.: Амалфея, 2001. - 304 с.

8. Салтевський М.В. Криміналістика: Навчально-довідковий посібник. -К., 1996. - 230 с.

9. Бахін В., Лук'янчиков Б. Структура і призначення криміналістичної характеристики злочинів// Правничий часопис Донецького університету. - 2000. - № 1 (4). - С. 39-43.

10. Синчук В.Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення: Монографія / За ред. д-ра юрид. наук, проф. В.А. Журавля. - Х.: Харків юридичний, 2005. - 288 с.

11. Бондар В.С. Использование специальных криминалистических знаний для поиска преступников по способу совершения преступления // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. Спец.випуск. - 2007. - № 2. - Ч. 3. - С. 97-102.